Abba Hillel Silver Collection Digitization Project

Featuring collections from the Western Reserve Historical Society and
The Jacob Rader Marcus Center of the American Jewish Archives

MS-4787: Abba Hillel Silver Papers, 1902-1989.
Series V: Writings, 1909-1963, undated.

Reel	Box	Folder
183	68	781

The Jewish world and Israel, 1949.

Western Reserve Historical Society
10825 East Boulevard, Cleveland, Ohio 44106
(216) 721-5722
wrhs.org

American Jewish Archives
3101 Clifton Avenue, Cincinnati, Ohio 45220
(513) 487-3000
AmericanJewishArchives.org

SECTION TWO

צווייטע אָפּטיילונג

אינטערעסאַנט באַלערנד

The Day

דער טאָג

"THE NATIONAL JEWISH DAILY"

זונטאָג ביילאַגע

SUNDAY, APRIL 17, 1949

Vol. XXXIV. No. 12,501

זונטאָג, 17טער אַפּריל, 1949

מדינת ישראל און די אידישע צוקונפט אין דער וועלט

באַרימטער ציוניסטישער פירער זאָגט אַרויס געדאַנקען וועגען דער ווירקונג פון אונזער זעלבסטשטענדיגקייט אויפ'ן אידישען לעבען אין ישראל און אין אַנדערע לענדער. — די פאַלשע טעאָריע פון דער „דאָפּעלטער לאָיאַליטעט”.

ספּעציעל פאַר'ן „טאָג”

דר. אבא הלל סילווער

(ערשטער אַרטיקעל)

די שאַפונג פון מדינת ישראל וועט אומבאַדינגט באַאיינפלוסן דעם צוקונפטיגען וועג פון אידישען פאָלק איבער דער גאַנצער וועלט און די ווייטערדיגע אַנטוויקלונג פון אידישקייט (יהדות) זעלבסט, פונקט ווי ענליכע געשעענישען האָבען שוין אַמאָל אַזוי געווירקט אין דער געשיכטע פון אונזער פאָלק.

דער חורבן און די ווידער־געבורט פון דער אידישער מלוכה אין 6־טען יאָרהונדערט פאַר דער קריסטליכער צייט און דער צווייטער חורבן, אין יאָר 70, זענען געווען מייל־שטיינער און אויך ווענדע־פונקטען אין דער אידישער געשיכטע. זיי האָבען אַרויפגעצוואונגען אויפ'ן פאָלק פּאָליטישע, סאָציאַלע און גייסטיגע צופּאַסונגען, און דורך זיי איז פאָרמירט געוואָרען אַ נייער לעבענס־וועג. די ווידער־געבורט פון דער אידישער מדינה איצטער וועט אויך ווערען אַן ענליכער מייל־שטיין און ווענדע־פונקט.

דאָס יאָר 1948 וועט פאַרנעמען זיין אָרט צווישען די דריי אָדער פיר וויכטיגסטע דאַטע אין דער אידישער געשיכטע. מיר זענען נאָך צו נאָענט צו דער געשעעניש, מיר זאָלן קאָנען זי גענויער אָפּשאַצן, אָבער מיר קאָנען שוין אָנהויבן איינצוזען אייניגע פון אירע אימפּליקאַציעס פון ברייטערען פאַרנעם.

די ערשטע איז אַ פּסיכאָלאָגישע. נאָך 19 יאָרהונדערטער האָט דאָס אידישע פאָלק צוריק געוואונען אַ נאַציאָנאַלען סטאַטוס. עס האָט אויפגעבויט זיין נאַציאָנאַלען צענטער אין לאַנד פון די אבות. די ווידער־געבורט פון מדינת ישראל האָט געקראָגען די צושטימונג פון די פאַראייניגטע פעלקער. איר רעגירונג איז אָנערקענט געוואָרען דורך פילע לענדער, אַריינרעכענענדיג די צוויי מעכטיגסטע — די פאַראייניגטע שטאַטען און דער סאָוועטען־פאַרבאַנד. אמת, די פּינקטליכע גרעניצען פון דער אידישער מדינה ווערען נאָך באַשטריטען, אָבער דער פאַקט פון איר אומאָפּהענגיגער און זעלבסטשטענדיגער עקזיסטענץ איז אָנערקענט פון אַלעמען, און איר מיליטערישע פעאיגקייט האָט דעם פאַקט צוגעגעבען נאָך מער קראַפט. דער בית־שלישי פון דער אידישער אומה איז איצט אַלזאָ אַ פאַרווירקליכטער פאַקט. די אידישע מלוכה לעבט.

די אידישע אומה אַלס אַזעלכע איז מער ניט אין גלות

דער פּועל־יוצא דערפון וועט זיין, וואָס דער באַגריף פון דעם וואַנדערנדיגען אידען וועט מוזען פאַרשווינדען צוזאַמען מיט דעם טערמין „גלות”. ווען מענשען קאָנען מיט זייער פרייען ווילען זיך אומקערען צו דעם לאַנד פון זייערע אבות, זענען זיי מער ניט אין גלות. בלויז געצוואונגענע פאַרטרייבונג הייסט „גלות”. אַלע אומות שיקען אַרויס אימיגראַנטען צו אַלע טיילען פון דער וועלט. מענשען באַוועגען זיך כסדר פון איין לאַנד צום אַנדערען און ענדערען זייער בירגערשאַפט. אָבער זיי באַטראַכטען זיך ניט אַלס גלות־מענשען.

שוין דער דאָזיגער פאַקט אַליין — דער סוף פון נאַציאָנאַלען גלות פון אידישען פאָלק, אַלס אַזעלכער — איז עלול גינסטיג צו באַאיינפלוסן די פּסיכיק פון דעם אידען איבער דער גאַנצער וועלט. עס וועט באַשענקען דעם אידען, וואו ער זאָל ניט לעבען, מיט אַ זעלבסט־רעספּעקט און מיט אַ זיכערהייטס־געפיל, מיט אַ נאָרמאַלען טאָן, וואָס האָבען לאַנג געפעלט ביי אידען. וואָרים די קללה פון קין, די קללה צו זיין אַ „מוחרם” און אַ וואַנדערער איבער דעם געזיכט פון דער ערד ווערט אָפּגעטאָן פון אים. וואָס עס זאָל ניט באַשערט זיין דעם אידען צו שאַפען אויף די געביטען פון קונסט און ליטעראַטור, וועט, גלויב איך, אָפּשפּיגלען די דאָזיגע נייע האַלטונג פון ווירדע און זעלבסט־צוטרוי.

עס וועט זיין אַ סך ווייניגער אָנגעשטרענגטקייט און שטייפקייט אין זיין שאַפענדער אַרבעט, אַ סך ווייניגער נידערגעשלאָגענקייט און איבערדריסיגקייט. עס וועט זיין ביי אים ווייניגער שרעק פאַר אַנטיסעמיטיזם און ווייניגער אַפּאָלאָגעטיק. דאָס מיינט ניט, אַז אַלס אַ מיטגליד פון אַ מינאָריטעט־גרופּע וועט דער איד מער ניט אונטערגעוואָרפען זיין צו די דיסקרימינאַציעס, וואָס ווערען געמאַכט קעגען די מייסטע מינאָריטעט־גרופּען אין כמעט אַלע טיילען פון דער וועלט. אָבער אין דער הינזיכט וועלען מיר ניט זיין ערגער ווי אַנדערע און וועלען ניט ליידען פון קיין אייגענאַרטיגען אָדער ערגערען גורל ווי אַנדערע. עס איז תמיד געווען אונזער **דאָפּעלטער שיקזאַל** — צו זיין אַ מינאָריטעט־גרופּע אומעטום און ניט צו באַזיצען קיין נאַציאָנאַלען צענטער אין ערגעץ, און דאָס האָט דאָפּעלט פאַרערגערט אונזער לאַגע.

דער איד וועט קעמפען פאַר זיין פולער גלייכבאַרעכטיגונג אומעטום מיט מער זיכערקייט און אַנטשלאָסענקייט, זייענדיג באַזעלט פון דעם פאַקט פון זיין נייעם סטאַטוס און ווירדע, וואָס זיין פאָלק האָט געקראָגען דורך דער ווידער־געבורט פון מדינת ישראל.

מיליאָנען אידען וועלען קומען קיין ישראל

נאָך אַ וויכטיגער פּועל־יוצא פון דער עפּאָכע־מאַכענדער געשעעניש, וואָס האָט גאָר לעצטענס פּאַסירט, וועט זיין דער נייער גרעסערער אידישער באַפעלקערונגס־צענטער אין מזרח און די איבערגרופּירונג פון דער אידישער באַפעלקערונג אויף דער וועלט. עס איז גרייליך מעגליך, אַז אויב די איינוואַנדערונג זאָל אָנגיין לויט דער איצטיגער מאָס, וועט די אידישע באַפעלקערונג פון ישראל זיין אין 1960 צוויי מיליאָן אָדער מער. זי קען זיך נאָך אפשר באַדייטענד פאַרגרעסערען אין די שפּעטערדיגע יאָרען. דריי ביז פיר מיליאָן איז ניט קיין איבערטריבענע ציפער. אויף דעם אופן וועט, חוץ די פאַראייניגטע שטאַטען און דעם סאָוועטען פאַרבאַנד, די אידישע באַפעלקערונג אין מדינת ישראל זיין די גרעסטע אין דער וועלט.

פאָלגליך וועט אַ גרויסע קאָנצענטראַציע פון אונזער פאָלק נאָכאַמאָל פאָרקומען אין מזרח, וואו עס איז געשטאַנען דאָס וויגעלע פון אונזער פאָלק און פון אונזער אמונה, און דער מזרח וועט מער ווי דער מערב מאָרגען נאָכאַמאָל ווערען דער אַנטשיידענער קולטורעלער צענטער פון דעם שאַפענדען אידישען לעבען.

אַן אינטערעסאַנטע צונויפשמעלצונג פון מזרח און מערב וועט געשעען ווערען אין יענעם ווינקעל פון דער וועלט, וואָס האָט מער ווי איין מאָל געדינט סיי אַלס אַ האַנדעלס־צענטער און סיי אַלס אַ שמעלצטאָפּ פון קולטורען און אמונות. אַ נייער אימפּאָזאַנטער סינטעז קאָן אפשר אַרויסקומען דערפון, וואָס אידען וועלען ברענגען אין דעם לאַנד, וואָס איז אין דער פאַרגאַנגענהייט געווען די נאַטירליכע היים פון נביאים, זעהער און מיסטיקער — די וויסענשאַפט, די טעכנאָלאָגיע און די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע באַגריפען פון מערב.

אידען וועלען קומען קיין ישראל פון אַלע טיילען פון דער וועלט, פונקט ווי פעלקער זיינען געקומען אין די פאַראייניגטע שטאַטען פון אַלע טיילען פון דער וועלט, און אַזוי ווי אַמעריקע איז געוואָרען אַ שמעלצטאָפּ פון פעלקער, אַזוי איז באַשערט, אַז ישראל זאָל ווערען אַ שמעלצטאָפּ פון וועלט־אידענטום. אין אַ געוויסען זינען איז דאָס שוין איצטער אויך. אַמעריקאַנער לעבען האָט רייך געגאָסען פון די פילזייטיגע באַגאַבטקייטען און טאַלאַנטען, וואָס אַ סך פעלקער האָבען אַהער געבראַכט, און אַזוי איז עס באַשערט, אַז ישראל זאָל געניסען פון די פעאיגקייטען, קולטורען און באַגייסטערונגען, וואָס די אידען פון דער גאַנצער וועלט וועלען אַהין ברענגען.

די דינאַמישקייט, דער שטורעמדיגער שטראָם פון שאַפענדער ענערגיע, וואָס מערקט זיך שוין אין ישראל, וועט וואַקסען אין די צוקונפטיגע יאָרען. דאָס לעבען אין ישראל וועט, גלויב איך, זיך אויסצייכענען מיט דער זעלבער ענערגיע, איניציאַטיווע און דערפינדונגס־גייסט, וואָס האָט כאַראַקטעריזירט דאָס אַמעריקאַנער לעבען. אַזוי, אַז עס הויבט זיך אָן אַ זעהר באַגייסטערענדער און פאַרשפּרעכענדער קאַפּיטעל אין דער אידישער געשיכטע.

דאָפּעלטע לאָיאַליטעט איז אַן אויסגעטראַכטע מעשה

צוויי פראַגען, צווישען אַ סך אַנדערע, קומען צום פאָרדערגרונט, ווען מיר שטודירען די מעגליכע פאָלגען פון די איצטיגע געשעענישען אין ישראל. וואָס פאַר אַ השפּעה וועט די שאַפונג פון מדינת ישראל האָבען אויף די אידען איבער דער גאַנצער וועלט, און וואָס פאַר אַ ווירקונג וועט זי האָבען אויף יהדות, אויף אידישקייט?

מען מוז האָבען איין וויכטיגען פאַקט אין זינען. די מערהייט פון אידישען פאָלק וועט לעבען אויסער מדינת ישראל. דער געדאַנק, אַז ענדליך וועט דער גלות אינגאַנצען פאַרשווינדען, קאָן זיך זיין טעאָרעטיש פיין, אָדער אפילו באַרעכטיגט. אָבער עס איז ניט פון פּראַקטישען נוצען. צוגעבענדיג, אַז מדינת ישראל וועט מיט דער צייט האָבען דריי ביז פיר מיליאָן אידען, וועט די מערהייט פון אידישען פאָלק נאָך אַלץ וואוינען אויסער אירע גרעניצען. דאָס איז געווען דער פאַל אויך אין די צייטען פון בית שני, באַזונדערס אין די יאָרהונדערטער באַלד נאָך דעם חורבן פון יאָר 70. עס ווערט געשאַצט, אַז אין די לעצטע יאָרהונדערטער פון בית שני האָבען געלעבט אין ארץ ישראל אַרום דריי־האַלבען מיליאָן אידען און אַרום פינף און אַ האַלב מיליאָן האָבען געלעבט מחוץ לארץ. אונזער פאָלק איז געווען היפּש צעזייט און צעשפּרייט אין די זעקס יאָרהונדערטער פאַר דער קריסטליכער צייט און עס האָט געוואוינט אויף אַ מהלך — פון פּערסיע אין מזרח ביז שפּאַניע אין מערב, און פון עטיאָפּיע ביז האַרט ביים שוואַרצען ים.

דר. אבא הלל סילווער

וויכטיגע צענטערס פון אידישען לעבען האָבען עקזיסטירט אין די צייטען פון דער אידישער מלוכה, אין בבל, מצרים, סיריע און קליין־אַזיע, אויף די אינזלען פון מיטעללענדישען ים, אין גריכענלאַנד און אין איטאַליע. עס איז אויסגערעכענט געוואָרען, אַז יעדע צענטע פּערזאָן, וואָס האָט געלעבט אין דער רוימישער אימפּעריע, אין דעם ערשטען יאָרהונדערט פון דער קריסטליכער צייט, איז געווען אַ איד, און יעדע פינפטע פּערזאָן, וואָס האָט געלעבט אין דער וועלט פון דעם מיטעלמערישען מזרח, איז אויך געווען אַ איד. די דאָזיגע גרויסע צעשפּרייטונג פון אידישען פאָלק איז ניט תמיד געווען דער פּועל־יוצא פון רדיפות. זי איז ניט תמיד געווען אויסער דעם פרייען ווילען. אידען האָבען אויסגעוואַנדערט פון ארץ ישראל צוליב אורזאַכען אויך פון פאַרקער און האַנדעל, פון עקאָנאָמישע געלעגענהייטען אין אַנדערע לענדער, מעגליך אויך אויס ענגשאַפט אין דעם היימלאַנד.

וואָס איז געווען די באַציאונג פון די אידען, וואָס האָבען געלעבט מחוץ לארץ צו דער אידישער מלוכה? זיי זיינען ניט געווען קיין פּאָליטישע אָנגעהעריגע פון דער אידישער מלוכה, און דער אידישער שטאַט האָט ניט אויסגעאיבט קיין פּאָליטישען קאָנטראָל איבער זיי. מיר האָבען דאָס עדות זאָגען פון דעם אידישען פילאָזאָף פילון, וועלכער האָט געלעבט אין מצרים אין דעם ערשטען יאָרהונדערט און וועלכער שרייבט אַזוי:

„קיין לאַנד אַליין קען ניט האָבען ביי זיך די גאַנצע אידישע אומה צוליב איר גרויסער באַפעלקערונג; דערפאַר פאַרוויילען אידען אין די רייכסטע און פרוכטבאַרסטע לענדער פון אייראָפּע און אַזיע, סיי אויף די אינזלען און סיי אויף דער יבשה, קוקענדיג אַרויף צו דער הייליגער שטאָט ווי צו זייער מעטראָפּאָליס, אין וועלכער עס איז אויפגעבויט דער בית־המקדש צו דעם העכסטען גאָט, אָבער באַטראַכטענדיג יענע טעריטאָריעס, וואו עס האָבען געוואוינט זייערע פאָטערס און זיידעס און עלטער־זיידעס, און נאָך פריערדיגע אבות, און וואו זיי זיינען געבוירען געוואָרען און אויפגעצויגען געוואָרען, אַלס „ז י י ע ר ל אַ נ ד.”

דאָס לאַנד, אין וועלכען זיי האָבען געלעבט, איז געווען ז י י ע ר לאַנד. די עקזיסטענץ פון אַ אידישער מלוכה האָט ניט קלענער געמאַכט אויף אַ האָר זייער געטריישאַפט צו די לענדער, אין וועלכע זיי האָבען געלעבט און אין וועלכע זיי און זייערע קינדער זיינען געבוירען געוואָרען. זיי האָבען ניט געוואוסט פון קיין טאָפּעלטער לאָיאַליטעט. טאָפּעלטע אָנגעהעריגקייט איז קיינמאָל ניט געווען קיין פאַקט אין אידישער דערפאַרונג. דער דערשראָקענער און אומזיכערער איד, דער דאָזיגער איד, וואָס איז אין אַלגעמיין אומצופרידען מיט זיין אידישער אָפּשטאַמונג און וואָס וויל געפינען חן אין די אויגען פון דער ניט־אידישער וועלט אויפ'ן גרונט פון זעלבסט־פאַרניינונג, פאַרשפּרייט עס די באַשולדיגונג פון טאָפּעלטער אָנגעהעריגקייט קעגען זיינע אידישע ברידער, וועלכע זיינען ניט אַזוי דערשראָקען און אומזיכער ווי ער.

ארץ ישראל אַ צענטער פון פאַראייניגונג

די אידען, וואָס האָבען אין יענע צייטען געלעבט אין ארץ ישראל, האָבען פונדעסטוועגען באַטראַכט ארץ־ישראל ווי דעם ניט־פּאָליטישען צענטער פון וועלט־אידענטום, באַזונדערס דערפאַר, וואָס ער איז געווען דער צענטער פון זייער אמונה. עס איז געווען דאָס הייליגע לאַנד. אין ירושלים איז געשטאַנען דער בית־המקדש געווידמעט צום צור־ישראל. זיי האָבען געגלויבט אין דער נבואה: „כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים”. ארץ־ישראל איז געווען זייער ארץ אבות און דער צענטער פון אידישען גאָטעסדינסט. זיי זיינען אָפט עולה רגל געווען קיין ארץ ישראל. אין יענע ימים־טובים, ווען מען פלעגט עולה רגל זיין, האָבען זיך טויזענטער אידען פון אַלע עקען וועלט פאַרזאַמעלט אין ירושלים.

עס איז געווען אַ טיף־פאַרוואָרצעלטע געוואוינהייט ביי אידען אומעטום צו ביישטייערן יערליך צו האַלבע שקלים, וועלכע זיינען אין געוויסע פּעריאָדען צונויפגעזאַמעלט געוואָרן און געבראַכט געוואָרען קיין ירושלים אַלס זייער פרייוויליגע נדבה צו דער אויפהאַלטונג פון די צענטראַלע רעליגיעזע אַנשטאַלטען. זיי האָבען געהאָלפען דער אומה צו באַשיצען זיך, ווען רוים איז זי באַפאַלען, און זיי האָבען געשטיצט דעם אויפשטאַנד פון בר־כוכבא קעגען רוים אין דעם צווייטען יאָרהונדערט, ווען די אידען פון ארץ־ישראל האָבען זיך באַמיט צוריקצוגעווינען זייער זעלבסטשטענדיגקייט. זיי האָבען געוואָלט, אַז די אידישע מלוכה זאָל ווייטער עקזיסטירען.

אפילו נאָך דעם חורבן פון בית־המקדש האָבען זיי נאָך אַלץ אָנערקענט די אויטאָריטעט פון די רעליגיעזע און גייסטיגע פירער פון ארץ־ישראל, פון דעם סנהדרין און פון די גרויסע ישיבות און זיי האָבען געשיקט אַן אָפּצאָל, וואָס זיי האָבען אויף זיך אַליין אַרויפגעלייגט, צו שטיצען דעם אַמט פון נשיא און די חכמים. די אידישע געמיינדעס אין אַנדערע טיילען פון דער וועלט, וואָס האָבען שפּעטער געשאַפען זייערע אייגענע ישיבות און האָבען אַרויסגעגעבען זייערע אייגענע באַרימטע רעליגיעזע פירער, האָבען פונדעסטוועגען אָנגענומען די העכערע אויטאָריטעט פון די רעליגיעזע פירער און צענטערס פון ארץ ישראל.

די אויטאָריטעט פון דער נשיאות, וואָס האָט עקזיסטירט ביז דעם פינפטען יאָרהונדערט, און פון די ארץ־ישראל ישיבות און זייערע אויבערערעכט אין אַזעלכע ענינים, ווי צופּאַסען דעם לוח פאַר אַלע אידען אין דער וועלט און די סמיכות אויף רבנות איז, מיט געלעגענטליכע אויסנאַמען, אָנגענומען געווען ביי אַלע.

די אידען האָבען גוט פאַרשטאַנען די וויכטיגקייט פון אויסהאַלטן אַ צענטער, אַ פאַראייניגענדיגן און אָרגאַניזירענדיגן צענטער פון אידיש לעבן, באַזונדערס נאָך דעם חורבן פון דער מלוכה און פון בית־המקדש. זיי האָבן געפילט די נויטיגקייט פון עפּעס אַ ממשות'דיגער אויטאָריטעט, וואָס זאָל זיי צוזאַמענהאַלטען געגען די כוחות, וואָס האָבען באַדראָט זיי צו צערייסען. זיי האָבען זיך אָנערקענט, און האָבען געוואָלט ווייטער בלייבען, אַלס איין פאָלק, איין היסטאָרישע געמיינדע, וואָס איז פאַראייניגט דורך געמיינזאַמע סימפּאַטיעס, אינספּירירט פון געמיינזאַמע זכרונות, האָט געמיינזאַמע שטריכען צווישען זיך און קאָאָפּערירט צווישען זיך פאַר אַלגעמיינע צוועקען און געגען געמיינזאַמע שונאים.

רוים האָט צעשטערט קאַרטאַגען. זי האָט אויך צעשטערט די קאַרטאַגענישע אומה. רוים האָט צעשטערט יהודה. זי האָט אָבער ניט געקענט צעשטערן די אידישע אומה. זי האָט בלויז צעריסען איר פּאָליטישען צענטער און האָט צוגעגעבען צו דער צעשפּרייטונג פון דעם אידישען פאָלק.

איך סומיר: די אידען זיינען דורך אַלע יאָרהונדערטער באַשטאַנען אויף די לעבעדיגסטע באַציאונגען צווישען ארץ ישראל און די אידען חוץ־לארץ, וואָס איז געווען אַ טובה פאַר ביידע און האָט באַוואַכט די גאַנצקייט פון פאָלק און דעם כאַראַקטער פון זיין גייסט. ווען דער צענטער אין ארץ־ישראל איז געוואָרען אינגאַנצען צעשטערט און די אידען אין גלות זענען געצוואונגען געווען זיך צו ווענדען צו אַנדערע צענטערס פאַר גייסטיגער פירערשאַפט — צו בבל, צפון אַפריקע, שפּאַניע און אַנדערע לענדער — האָבען זיי פונדעסטוועגען זיך געקלאַמערט אָן זייער קרעפטיגער משיח'ישער אמונה און אָן דער האָפנונג, אַז די אומה וועט זיך אומקערן קיין ארץ ישראל און וועט דאָרט ווידער אויפשטעלען איר גייסטיגען צענטער.

די לעבענס-געשיכטע פון חזן זאַוועל קוואַרטין

באַרימטסטער חזן פון ביידע זייטען ים דערציילט, וואָס ער האָט איבערגעלעבט און דורכגעמאַכט אין די פופציג יאָר פון זיין לעבען ביים עמוד און אויף דער קאָנצערט־בינע און אין די פּאַלאַצען פון קעניגען און פּרינצען.

דערציילט ספּעציעל פאַר'ן „טאָג". — פון זאַוועל קוואַרטין

חזן זאוול קוואַרטין מיט 43 יאָר צוריק בעת ער איז געוועזן קאַנטאָר אין דעם „קייזערין עליזאַבעט־טעמפּעל" אין ווין.

קאַפּיטעל איינס

גלייך ווי איך ווער געבוירען, זאָגט מען מיר אָפּ דאָס לעבען

איך האָב דערלעבט, ברוך השם, די שיינע עלטער פון פינף און זיבעציג יאָר, וואָס איך בין אַלט געוואָרען טאַקע דעם היינטיגען חודש ניסן. איבער זעקס צענדליג יאָר בין איך א חזן ביי אידען. וואו נאָר די וועלט האָט אן עק, וואו נאָר עס וואוינען אידען און ליבען נאָך אידישער נגינה, נאָך דעם הארציגען היימישען קלאַנג, וואָס באַגלייט דורות־לאַנג דאָס אידישע לעבען—דאָרט בין איך געווען און געזונגען און געמונטערט אידישע הערצער.

ווילט זיך טאַקע וואַרפען א בליק אויף צוריק, דערציילען פון וואַנעט עס שטאַמט און פון וואַנען עס קומט אַזאַ איד, ווי איך. וועלכע זאַפּטען האָבען מיך גענערט און פון וואָסערע קוואַלען האָב איך געטרונקען, וואָס כ'האָב געהאַט דעם כח צו זיין איבער זעכציג יאָר א אידישער שליח צבור, אויסצוזינגען און אויסצוראַוונען דעם אידישען וויי און צער און גלייכצייטיג די אייביגע אידישע האָפענונג און ווידעראויפלעבונג אין דעם אייביגען אידישען לאַנד. און א דאַנק דעם בורא עולם, וואָס כ'האָב דאָס דערלעבט.

פאַר א סך פון מיינע לעזער וועט זיין אינטערעסאַנט געוואויר צו ווערען, אַז איך בין געבוירען געוואָרען א „זיבעלע", פאַר דער צייט. געוואויגען האָב איך דריי מיט דריי־פערטעל פונט. אַזוי, אַז לויט די דעמאָלטיגע באַגריפען, ווען קיין אינקובאַטאָרס פאַר צו־יונג געבוירענע קינדער זיינען נאָך נישט געווען באַקאַנט, האָט מען מיר פּראָסט און פּשוט אָפּגעזאָגט דאָס לעבען. יעדע מינוט האָט מען זיך געריכט, אַז אָט־אָט און איך שטאַרב אַוועק.

די פראגע פון דערנענערן מיך און דערהאַלטען ביים לעבען איז פאַרוואַנדעלט געוואָרען אין א שרעקליכער טראַגעדיע פאַר מיינע עלטערען, וועלכע האָבען נאָר וואָס געהאַט פאַרלוירען צוויי קינדער, א צווילינג, אויך צוליב זייער קומען אויף דער וועלט פאַר דער צייט. איך בין געווען אַזאַ שוואַך באַשעפעניש'על, אַז איך האָב נישט געקענט פאַרדייען דאָס מילך פון דער מוטער'ס ברוסט, און פינף חדשים נאָכאַנאַנד האָט מען מיך דערנערט מיט זיסע וואַסער, פאַרווייסט מיט עטליכע טראָפּענס מילך.

מען קען זיך פאָרשטעלען, וואָס פאַר א „גבור" איך בין געוואָקסען פון אַזאַ שפּייז. שוין אַלט זייענדיג עטליכע חדשים האָט מען מער נאָך אַלץ אָפּגעזאָגט דאָס לעבען. טאַטע־מאַמע האָבען זיך קיין אָרט נישט געקענט געפינען. אַזוי ווי קיין דאָקטוירים זיינען אין דעם קליינעם שטעטעלע, וואו איך בין געבוירען געוואָרען, נישט געווען, האָבען זיך צו מיר א נעם געטאָן די אַלטע אידענעס מיט די אַלטע גוי'עס, וואָס יעדע איינע פון זיי האָט געהאַט אן אנדער „באַבסקע" רפואה, ווי אַזוי צו דערהאַלטען מיך ביים לעבען.

נאָכ'ן אויסרייבערן מיך מיט פאַרשיידענע גראָזען און נאָכ'ן אויסבאָדען מיך אין פאַרשיידענע קרייטעכצער און נאָכ'ן אָפּשפּרעכען מיך מיט פאַרשיידענע שפּרוכען, האָט זיך אָפּגעזוכט א פרישע גרופּע ווייבער, וואָס האָט געהאַלטען, אַז מיין מוטער מוז אומבאַדינגט אריבערפאָרען מיט מיר אין דעם שכנות'דיגען שטעטעל, באַסלעוו, צום דאָרטיגען טאָטער. דער דאָזיגער טאָטער האָט אַזעלכע בריזועלעך, געשריבען מיט רויטען טינט. די בריזועלעך לייגט מען אריין אין א גלאָז וואַסער, און ווען דאָס וואַסער וועט ווערען רויט, זאָל איך עס טרינקען, און דאָס איז א זיכערע סגולה צו אריכת ימים.

די אַלע טאָטערס און כישוף־מאַכערס האָבען נאָר דערגרייכט איין זאַך: זיי האָבען אויסגעליידיגט מיין טאַטענ'ס קעשענעס. איך, פון מיין זייט, בין פון די אַלע רפואות נישט געוואָרען אויף א האָר קרעפטיגער. איך האָב מיר געטאָן מיינס: לאַנגע שעה'ען פלעג איך ליגען מיט א פאַרוואָרפען קעפּעל און אריבערגעקוקט צו די אבות אבותינו, אויף יענער וועלט....

דער צער פון מיינע עלטערען איז געווען אומבאַשרייבליך. איך האָב זיי אַזוי אויסגעמוטשעט און ארויסגעבראַכט פון די כחות, אַז זעענדיג ווי זייער מי צו דערהאַלטען מיך ביים לעבען איז ארויסגעוואָרפען, האָבען זיי פּשוט געבעטען אויף מיר דעם טויט. דאָס דאָזיגע ראַנגלעניש פאַר מיין לעבען יעדע שעה פון טאָג האָט אָנגעהאַלטען גאַנצע צוויי יאָר. די חברה קדישא לייט ביי אונז אין שטעטעל האָבען שוין באַצייטענס גענומען א ביסעל בראָנפען אויפ'ן חשבון פון מיין לויה, אָבער ליידער האָבען זיי זיך פאַררעכענט אין חשבון.

ווי עס ווייזט אויס איז אויבען אין הימעל באַשטימט געוואָרען, אַז איך, זבולן בן שלום בן טוביה הכהן, זאָל יאָ בלייבען אויף דער זינדיגער ערד. איך וועל נאָך זיין אַמאָל א גוט ארטיקעל פאַר די גראַמאָפאָן־קאָמפּאַניס, פאַר די ראַדיאָס און קאָנצערט־הייזער, און עפּעס גלאַט אַזוי א נחת רוח פאַר מיינע ברידער אידען מיט א שחרית'ל, א מוסף'ל, א וואָכעדיגען מנחה־מעריב, א יום כפּור קטן, און וואו זיינען די ימים נוראים'דיגע תפילות?

אין מיין שוואַך קערפּערל האָט זיך גענומען ווייזען לעבען. און אין די אויגען פון מיינע עלטערען האָט זיך אָנגעצונדען א גלויבען און האָפענונג, אַז זיי האָבען מיך דאָך ארויסגעריסען פון מלאך המות'ס הענט. דאָס מיינט אָבער נישט, אַז פון איצט אָן איז שוין אַלץ געגאַנגען מיט מיר כשורה, אַזוי ווי ביי אַלע נאָרמאַלע קינדער. וואו נאָר א קרענק—האָט זי זיך געטשעפּעט צו מיר. אַמשווערסטען האָט מיך געטראָפען די גוט באַקאַנטע „ענגלישע קרענק". די הענטלעך און פיסלעך זיינען מיר אָפּגענומען געוואָרען. די ביינדלעך שוואַך, אָהן שום קראַפט פון לעבען. מען איז געווען זיכער, אַז אויב אפילו די קראַנקהייט זאָל מיך נישט אומברענגען, וועל איך דאָך אין רעזולטאַט פון איר מוזען בלייבען א קריפּעל אויפ'ן גאַנצען לעבען.

וועגען שטיין, גיין אָדער קריכען האָט קיין רייד נישט געקענט זיין. א גאַנצען טאָג בין איך געלעגען אויף איין אָרט, און אַזוי ווי מיין מוטער איז געווען פאַרנומען מיט די איבעריגע קינדער און האָט נאָך געמוזט ארויסהעלפען דעם טאַטען אין קראָם—איז מיין איינציגע פאַרזאָרגערין געווען דאָס דינסט־מיידעל, וועלכע האָט מיך בעסטער געוואָלט זען א טויטען, ווי א לעבעדיגען.

אָבער ווי עס ווייזט אויס, האָב איך זיך שוין אַלס קינד פאַר'עקשנ'ט געגען מלאך המות. אויך די צרה בין איך ביי־געקומען. איך האָב זיך אָנגעהויבען שטעלען אויף די פיסלעך. א שטראַל פון ליכטיגקייט האָט אויפגעשיינט איבער דעם הויז פון מיינע עלטערען. אמת, איך בין געווען א בלאַס קינד, אָהן א טראָפּען בלוט אין פּנים, מיט בלויע אָדערען אויף די דאַרע אברים. אָבער עס איז געווען א האָפענונג, אַז איך וועל לעבען, דער עיקר. איך האָב אָנגעהויבען צונעמען אין געוויכט, און מיט יעדער צוגעקומענער אונצע איז צוגעקומען א שטיק געזונט מיין אויסגעמאַטערטער מוטער.

גראָד האָט זיך אַזוי געמאַכט, אַז צו יענער צייט האָט זיך שטאַרק פאַרבעסערט די מאַטעריעלע לאַגע פון מיינע עלטערען, און די שטימונג אין הויז איז געווען א טאָפּעלט־גליקליכע: סיי איך, און סיי דאָס מיידעלע, וואָס איז געבוירען געוואָרען נאָך מיר, און סיי מיין עלטערער ברודער, זיינען אַלע געוואָקסען געזונט. און די עלטערען האָבען זיך געקענט אָנזעטיגען מיט א ביסעל נחת פאַר די ליידען, וואָס זיי זיינען זיך אויסגעשטאַנען פון אונז. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז מ'האָט שוין אָנגעהויבען רעדען וועגען אָפּגעבען מיך אין חדר אריין. נאָר איידער כ'וועל שילדערען מיינע חדר־יאָרען, מוז איך זיך אָפּשטעלען א ווייל אויף דעם הויז פון מיינע עלטערען.

דאָס הויז פון מיינע עלטערען

איך בין געבוירען געוואָרען דעם דריטען טאָג אין חודש ניסן, ווען מען זאָגט דעם נשיא זבולן, דעם 25טען מערץ, 1874, אין דעם פּיצינקען שטעטעלע כאַנעראָד, אָדער ווי עס האָט געהייסען אויף רוסיש נאָוואָאַרכאַנגעלסק, יעליסאַוועטגראַדער אויעזד, כערסאָנער גובערניע. דאָס שטעטעל האָט זיך געפונען 25 ווערסט פון טאַלנע. איך בין געווען דאָס פערט־געבוירענע קינד ביי מיינע עלטערען. כ'האָב שוין דערמאָנט, אַז די ערשטע צוויי קינדער, א צווילינג, זיינען גאָר יונג געשטאָרבען.

מיין פאָטער, ר' שלום, איז געווען דער עלטסטער זון פון א משפחה פון אַכט קינדער, זעקס זין און צוויי טעכטער. ער איז געווען א שטאַרקער מענטש, סיי קערפּערליך און סיי גייסטיג. ער איז געבוירען געוואָרען אין אומאַן, קיעווער גובערניע, און שוין אַלס קינד פון צען יאָר האָט ער געש'מ'ט מיט זיין שאַרפען קאָפּ און אויסערגעוויינליכען זכרון. ער איז געווען דער בעסטער תלמיד אין דער אומאַנער ישיבה.

ווען דאָס אינגעל איז אַלט געווען פופצען יאָר, האָבען שוין שדכנים גענומען קלאַפּען אין די טירען פון מיין זיידען. און ווען איין שדכן איז געקומען אין נאָמען פון דעם גרויסען גביר און בעל יחוס ר' חיים לובידיגער פון שטעטעל לובידין, אומאַנער אויעזד, האָט זיך דער זיידע אָנגעכאַפּט אין דעם שידוך מיט ביידע הענט. ר' חיים לובידינער איז געווען א שם דבר, דער איינגענטימער פון דער גרויסער לובידינער מיל, א גרויסער בעל צדקה, מיט וועלכען די גאַנצע געגענט האָט גע'שמ'ט.

צו זיבעצען יאָר האָט מיין פאָטער חתונה געהאַט און איז איז פאַרבליבען עסען קעסט. אָבער אין א האַלב יאָר ארום האָט מען אים שוין געהייסען גיין „פאַר זיך", ווייל מען האָט געדאַרפט מאַכען פּלאַץ פאַר א צווייטען איידעם.

מיין מוטער, פעסיע ע"ה, איז געבוירען געוואָרען פון א צווילינג, איז פון דער נאַטור געווען זעהר א שוואַכע. קורץ נאָך איר געבורט איז איר די מוטער אַוועקגעשטאָרבען. איר פאָטער, אַלס פרומער און ערליכער איד, האָט גלייך גענומען א צווייטע פרוי. איז דעריבער פאַרשטענדליך, אַז א שוואַך קינד, געבוירען פון א צווילינג, און דערצו נאָך אויפגעהאָדעוועט פון א שטיפמאַמע, איז געבליבען קערפּערליך הינטערשטעליג, און איר גאַנצע דערציאונג האָט אונטערגעהונקען. אָט די שפּורען פון שוואַכער קערפּערליכער אנטוויקלונג האָבען זיך גלייך אָפּגערופען אויף אירע קינדער, וואָס צוויי פון זיי זיינען גלייך געגאַנגען פון דער וועלט, און איך בין קוים ארויס א לעבעדיגער.

מיין פאָטער'ס עלטערען האָבען זיך דערוויייל באַזעצט אין שטעטעל כאַנעראָד, וואו זיי האָבען געעפענט א שניט־קראָם. אויך מיין פאָטער איז פון די נישט געלונגענע קעסט געקומען קיין כאַנעראָד, וואו ער האָט געעפענט א צווייטע קראָם מיט דעם זעלבען ארטיקעל, וואָס זיין טאַטע, דאָס הייסט: מאַנופאַקטור.

מיין מוטער, אָט די פרומע און איבערגעגעבענע פרוי, איז אפילו זייענדיג אין די הויכע חדשים געשטאַנען צוהילף אין דער שניט־קראָם. זי האָט נישט געוואָלט, אַז איר מאַן זאָל אויף דאָס מינדסטע פאַרנאַכלעסיגען זיינע פרומע מידות. און אָט ווי דער טאַטע האָט זיך געפירט:

יעדע נאַכט איז ער אויפגעשטאַנען האַלבע נאַכט צו חצות און ביז פינף אינדערפרי איז ער געזעסען און געלערנט. דערנאָך איז ער געגאַנגען אויפמאַכען די קראָם, וואו ער איז פאַרבליבען ביז אַכט א זייגער. דאַן האָט אים פאַרביטען די מוטער, און ער איז געגאַנגען דאַווענען. צו זיין דאַווענען פון פאָרענט, פון הינטען און אין מיטען האָט גאָר קיין סוף נישט גענומען. ערשט קעגען מיטען טאָג איז ער צוריקגעקומען אין קראָם אריין.

אָבער מיט דעם האָבען זיך זיינע פאַרפליכטונגען צום רבונו של עולם נישט פאַרענדיגט. עס איז געווען זיין טבע צו לערנען יעדען טאָג עטליכע בלעטער גמרא מיט די מפרשים, אריינקוקען אין מורה נבוכים און אין אנדערע חסידישע ספרים, און וואו איז א שטיקעל מעמדות און א קאַפּיטעל תהלים? אַזוי איז אויסגעקומען, אַז צוויי־דריטעל טאָג איז ער געווען פאַרנומען מיט תפלה און עבודה. און אין א רוסישער און העברייאישער צייטונג האָט מען דאָך אויך געדאַרפט אריינקוקען, כדי צו וויסען וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.

מיט איין וואָרט, עס איז אים פאַרבליבען גאַנץ ווייניג צייט אויף צו זאָרגען פאַר זיין געשעפט. נאָר אַזוי ווי מיין טייערע פרומע מוטער איז געווען טיף איבערצייגט, אַז איר מאַן שטייט אויף א פעסטען פונדאַמענט פון עולם הבא מיט זיין פרומקייט און יראת שמים, האָט זי אויף זיך גענומען דעם גאַנצען עול פון פרנסה און דערצו נאָך פון פירען די ווירטשאַפט אין הויז.

עס איז איר נישט אָנגעקומען לייכט צו שטיין א גאַנצען טאָג און אָפּצועסען זיך דאָס האַרץ מיט די פויערים און פויערטעס. נאָר אויף צו להכעיס האָבען די קונים דוקא געוואָלט האָבען צו טאָן מיט דער מאַמען, איידער מיט'ן טאַטען. דאָס האָט נאָך מער אונטערגעגראָבען איר אַזוי אויך שוואַכען געזונט. גאָר דערדריקענד האָט אויף איר געווירקט דער טויט פון אירע ערשטע צוויי קינדער. דער טאַטע, ווי א איד א חסיד, איז לייכטער געקומען צו זיך פון דעם אומגליק. ער האָט געזאָגט „ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך", אָבער די מוטער האָט דאָס טיף איבערגעקרענקט.

דער אומגליק מיט די צוויי קינדער האָט באַוואויגען דעם טאַטען, אַז ער זאָל אביסעל נאָכלאָזען פון זיינע שטרענגע פרומע מנהגים. קודם כל האָט ער זיך אָפּגעזאָגט פון אויפשטיין צו חצות. בכלל האָט ער באַשלאָסען זיך מער אָפּצוגעבען דאָס געשעפט, כדי צו באַפרייען די מוטער פון אירע לאַסטען.

צו יענער צייט האָט זיך גראָד געמאַכט, אַז אין געשעפט פון מיינע עלטערען איז געקומען צו א גרויסען קריזיס. עס איז געווען א הונגער־יאָר, דאָס תבואה אויף די פעלדער איז נישט געראָטען. און אַזוי ווי די פויערים און פּאָמיעשטשיקעס האָבען דאָס רוב גענומען סחורה אויף באָרג ביז נאָכ'ן שניט—איז דעם יאָר אויסגעקומען, אַז די קונים זיינען געווען באַנקראָט. קיינער האָט נישט געצאָלט די חובות. גראָד האָט דער טאַטע אָנגעגרייט א סך סחורה און האָט אויסגעשטעלט צאָלונגען, און נישט נאָר זיינען נישט געווען קיין נייע קונים, נאָר אויך די אַלטע האָבען נישט געצאָלט זייערע פאַרפליכטונגען, און דער טאַטע איז שיער אַליין נישט געשטאַנען פאַר באַנקראָט.

דער טאַטע האָט טאַקע קיינמאָל קיין וועקסלען נישט אויסגעשטעלט, אַלץ האָט ער באַקומען אויף אן אָפענעם רעכענונג, אָבער צאָלען האָט ער געוואָלט אין צייט, עס איז ביי אים געווען אן ערען־פראַגע און ער האָט שטאַרק געזאָרגט, טאָמער וועט ער נישט קענען האַלטען זיין וואָרט.

ווען די מאַמע האָט געזען, ווי שטאַרק דער טאַטע לעבט איבער, ווי צעבראָכען ער גייט אַרום—האָט זי באַשלאָסען אונטערצונעמען א פאַר־צווייפעלטען שריט. נעמליך, זי איז אוועקגעפאָרען קיין אומאַן און האָט דאָרט פאַרזעצט אירע פערל, די בריליאַנטענע שפּילקע און דימענטענע פינגערלעך, כדי דער טאַטע זאָל קענען נאָכקומען זיינע פאַרפליכטונגען.

עס איז שווער צו שילדערן, וואָס פאַר א טיפע איבערלעבונג דאָס איז געווען פאַר איר. אָט די אַלע טייערע צירונג, מיט וועלכע זי פלעגט זיך אויספּוצען, ווען זי איז אין א שבת אָדער יום טוב געגאַנגען אין שול אריין—דאָס אַלץ איז איצט געלעגען ביי א פּראָצענטניק אין אומאַן. קיין געזונט איז איר דערפון נישט צוגעקומען. און גראָד דעמאָלט האָט זי געשוואַנגערט מיט מיר, און זיכער האָט די קלעמעניש און ערגערניש צוגעטראָגען דערצו, אַז איך זאָל קומען אויף דער וועלט א קראַנק און שוואַך קינד.

כדי צו דערגענצען דאָס בילד פון מיין געבורט־שטעטעל מוז איך צוגעבען, אַז דאָרט האָבען געוואוינט אן אכציג אידישע פאַמיליעס צווישען א צען טויזענט פויערים און פּאָמיעשטשיקעס. די אידען זיינען דאָס רוב געווען סוחרים און בעלי מלאכות, און ווי געוויינליך, האָבען אויך נישט געפעלט קיין פּראָצענטניקעס.

דאָס לעבען צווישען די אידען און קריסטען איז געווען א פרידליכס און א פריינדליכס, א חוץ א פּאָר פּראָפעסיאָנעלע אנטיסעמיטען, ווי א שטייגער: דער לערער אין דער שולע, דער סטאַרשינאַ, דער וואָלאָסטנאָי שרייבער, דער פעלדשער און נאָך עטליכע מוזשיקעס פון די, וואָס האָבען שוין געקענט לייענען און שרייבען.

(ווייטערדיגע פאָרזעצונג מאָנטאָג)

דעם רבינ'ס ר'מענדעלע רימאַנאָווער'ס ניגון אויף פּסח

חסידישע ניגונים מיט אידישע ווער־ ... מיט'ן „אתה בחרתנו" ניגונ'דל אין ... דער אוצר פון חסידישע ניגונים מיט אידישע ווערטער ... דער שניידער איז שוין אויפגעשטאַנען איז געקומען א גרויסער עולם חסידים און מען וועט אים דינען.

SECTION TWO
אינטערעסאנט באלערענד
The Day
דער טאג
"THE NATIONAL JEWISH DAILY"
צווייטע אפטיילונג
זונטאג ביילאגע
SUNDAY, APRIL 24, 1949 | Vol. XXXIV. No. 12,507 | זונטאג, 24טער אפריל, 1949

די אידישע וועלט און די אידישע מלוכה

צווייטער ארטיקל

אויב מען קען עפעס לערנען פון געשיכטע, וועלען די איצטיגע אידען, וואס וועלען ווייטער בלייבן לעבען אין לענדער אויסער ארץ ישראל, מער ווייניגער זיך באציען צו דער אידישער מדינה ווי זייערע אור־עלטערען האבען זיך צו איר באצויגן. דאס וועט זיין א העכסט געפילפולע באציאונג צו מדינת ישראל. זיי וועלען העלפען מאטעריעל אריינצונעמען אזויפיל אידען וויפיל עס ווילען נאר גיין אהין אדער וועלען מוזען גיין אהין. זיי וועלען העלפען אויפבויען די קולטורעלע, וויסענשאפטליכע און גייסטיגע אינסטיטוציעס פון לאנד, ווי אויך זיין עקאנאמיש לעבען, אזוי, אז עס זאל ווערען א לאנד אויף וועלכען אידען איבער דער גאנצער וועלט זאלען שטאלץ זיין. ווארים די אויגען פון דער גאנצער וועלט וועלען זיין געווענדעט צו מדינת ישראל צו זען, וואס אידען, אלס אומה, קאנען אויפטאן פאר זיך אליין.

ישראל וועט נאך אמאל ווערען דער ניט־פאליטישער צענטער פון וועלט־אידענטום. עולי־רגל וועלען גיין אהין ווי אין די אלטע צייטען—און נישט דוקא די פרומע אליין. עס וועט זיין א פרייער שטראם פון גרויסען פארקער, פון קעגענזייטיגען איינפלוס, פון נעמען און געבען. ישראל וועט נאכאמאל אויסאיבען א פאראייניגענדיגען און בינדענדיגען איינפלוס אויף דעם אידישען לעבען אומעטום.

מיר וועלען בלייבן איין פאלק, איין היסטארישע געמיינדע, ווי אין די אלטע צייטען. אבער די אידען פון מדינת ישראל וועלען זיין ישראל בירגער, און די אידען פון די פאראייניגטע שטאטען וועלען זיין די בירגער פון די פאראייניגטע שטאטען און אזוי אויך די אידען אין אנדערע לענדער.

זייער אנגעהעריגקייט צו די לענדער וואו זיי וואוינען, וועט זיין אומצוטיילבאר און זיי וועלען אויספילען זייערע פליכטען אלס בירגער געטריי, ווי אידען האבען תמיד געטאן. אבער זיי וועלען אנהאלטען א ספעציעלע צוגעבונדענקייט צו מדינת ישראל, וואס וועט ניט שטערען זייערע פליכטן אלס בירגער פון זייערע רעספעקטיווע לענדער.

וואלטעיר האט אמאל געזאגט, אז יעדער קולטורעלער מענש דארף האבען צוויי פאטער־לענדער—זיין אייגן לאנד און פראנקרייך. אין א פיל טיפערען זין, אבער אויך ניט פאליטיש, קאן דער דאזיגער שפרוך אנגעווענדעט ווערען אויף די אידען און אויף מדינת ישראל. ישראל וועט זיין דער שבת אינ'ם לעבען פון אונזער פאלק, וואו, לויט א וואונדערשיינער טראדיציע, דער מענש קריגט נשמה יתירה.

די מער ארטאדאקסישע עלעמענטען וועלען אפשר וועלען נאכאמאל שאפען א צענטראל רעליגיעזע אויטאריטעט אין מדינת ישראל, ווי אין די אלטע צייטען, מיט דער רבנית הראשית אין ישראל אן דער שפיץ, ענליך צו דער,

לישער געמיינדע, וואס האט איר רעליגיעזן צענטער אין רוים. אויב אזא צענטער זאל צוריק אויפגעשטעלט ווערען, וועט ער זעלבסטפארשטענדליך אויסאיבן זיין אויטאריטעט בלויז אויף יענע אידען, וואס וועלען אנערקענען די אויטאריטעט פרייוויליג, אין ישראל און חוץ לארץ.

מדינת ישראל וועט ניט זיין קיין טעאקראטישער שטאט. אבער פאר אלע אידען, דאס הייסט פאר די אלע, וואס ווילן בלייבן אידען — וועט ישראל ווייטער בלייבן דאס לאנד פון שעצבארע זכרונות, פונקט ווי פון א נייער סאציאלער און קולטורעלער ווירקליכקייט, וואס אויב זי זאל גוט באגריפען ווערען און דורכגעפירט ווערען אין לעבען, וועלען אידען זי אויפנעמען מיט באגייסטערונג אלס א סטימולירענדען איינפלוס אין זייער לעבען. איז דאס נישט אויסגעדריקט געווארען אין דער אלטער תפילה פון אונזער פאלק: „אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו”?

א תקופה פון אינערן פרידען

איינע פון די השפעות פון דער ניי־געגרינדעטער אידישער מדינה, וואס וועלען פון אלעמען באגריסט ווערען, וועט זיין דער סוף פון א לאנגן ויכוח, וואס האט פאר עטליכע דורות אנגעפילט בית ישראל מיט פארווירונג און כאאס—דער ויכוח צווישן ציוניסטען און אנטי־ציוניסטען. דער דאזיגער לאנגער קאנפליקט קאן איצטער אויפהערען. מען קען שוין צעברעכען די שווערדען. די דעבאטע איז פאראיבער. דאס לעבען אליין האט געלייזט דעם ויכוח. דער אידישער שטאט איז דא.

דער אנטי־ציוניסט, אויב ער וויל נאך אלץ אנהאלטען זיין אגיטאציע, וועט שוין מער ניט באקעמפען קיין אידעע אדער קיין באוועגונג, נאר אן עקזיסטירענדען שטאט. ער וועט שטעלען אין געפאר די זיכערקייט פון א געזעצליך־געשאפענעם שטאט, וואס זיין אייגען לאנד האט אנערקענט. זיין איינגעשפארטקייט וועגען דאפעלטער לאיאליטעט איז א ווידוי פון זיין אומזיכערקייט און, אויב דאס ווערט עפענטליך פארגעווארפען זיינע אידישע ברידער, איז עס א בלבול קעגען לאיאלע און פאטריאטישע בירגער און עס שפילט דירעקט אין די הענט אריין פון די אנטיסעמיטען, און וועמעס אויגען אלע אידען, אריינגערעכענט די איבער־פאטריאטען, זענען א קללה.

דאס רעכט פון אידען אומעטום צו נעמען אן אנטייל אין דעם אויפבוי פון ארץ ישראל איז געווען קלאר אנערקענט אין דער באלפור־דעקלאראציע און אין דעם ארץ ישראל מאנדאט און עס ווערט צווישען די שורות פארשטאנען אויך אין דער אנערקענונג, וואס די פאראייניגטע פעלקער האבען געגעבען צו דעם ווידער־אויפבוי פון דעם אידישען שטאט. קיין פרייע און דעמאקראטישע מלוכה וויל להבדיל, אינטערנאציאנאלער קאטוי־ ניט מאנאפאליזירען אלע לאיאליטעטען פון אירע בירגער.

מיר וועלען בלייבען איין פאלק, און ישראל וועט ווערען דער ניט־פאליטישער צענטער פון וועלט־אידענטום. — ישראל וועט זיין דער שבת אין לעבען פון אונזער פאלק.—א סוף צו דער דעבאטע צווישען ציוניסטען און ניט־ציוניסטען. — די דערפארונג פון אונזער אייביגער געשיכטע.

ספעציעל פאר'ן „טאג”

דר. אבא הלל סילווער

די מורא פאר'ן „נייעם אויסקוק”

וואס פאר א ווירקונג וועט די גרינדונג פון מדינת ישראל האבען אויף יהדות, אויף דער עקזיסטענץ פון אידישקייט? איך האב געהערט נייע־מאדנע נביאים, וואס זאגען פאראויס—אומקום. די גרינדונג פון דער מדינה, זאגט מען, וועלען א סך אידען אויפכאפען ווי א גרונט פאר זייער אסימילירונג מיט די ארומיגע פעלקער. מען וועט זיי דאך שוין מער ניט קאנען באשולדיגען אין פחדנות, און זיי אליין וועלען זיך ניט קאנען פארווארפען קיין פחדנות, דאס אוועקלויפען פון א היימלאז און פארפאלגט פאלק. אזוי ווי די אידישע אומה איז איצטער שוין פארזיכערט אין מדינת ישראל, דארפען זיי דאך שוין מער ניט בלייבען קיין אידען אויסער ארץ ישראל. איניגע האבן מורא, אז דאס וועט אפשר זיין דער „נייער אויסקוק” (דהי ניו לוק) אין דער זעלבסט־פארטיידיגונג פון די אסימילאנטען.

איך וויל נאכאמאל געבען א קוק אויף צוריק אין אונזער געשיכטע צו זען, וואס די רעאגירונג פון אונזער פאלק קאן זיין.

וואס איז געווען דער צושטאנד פון רעליגיעזן לעבען פון אונזער פאלק בתפוצות הגולה אין די אלטע צייטען, ווען די אידישע מלוכה האט עקזיסטירט? די אידען, וואס האבען געלעבט מחוץ לארץ, זענען געווען געטריי צו זייער אמונה און זענען דוקא געווען גאר טעטיג אויפ'ן רעליגיעזען געביט—ניט אומעטום אין דער זעלבער מדרגה און ניט גלייך אין די פארשידענע שיכטען פון דער אידישער באפעלקערונג.

אויך אין יענע צייטען זענען געווען אידען גלייכגילטיגע צו אמונה, אזעלכע וואס האבען ווייניג אדער גארניט אפגעהיט די אידישע געבאטען. עס זענען אויך געווען אזעלכע, וואס האבען אינגאנצן פארלאזען זייער אמונה.

„עשירות אין דער אידישער געמיינדע פון אלעקסאנדריע של מצרים,” שרייבט פראפעסאר וואלפסאן, „איז געקומען פון דער ניט־אידישער סביבה דורך באריהרונג מיט געצען־דינער. אזעלכע באריהרונגען מיט געצען־די'נער זענען געווען א פינאנציעלער געווינס, און א פינאנציעלער געווינס איז נאטירליך געווארען א צייכן פון פארפירערישער סאציאלער אנדערשקייט, און פארפירערישע סאציאלע אנדערשקייט האט, אין דער רייע, געפירט צו סנאביזם, אונטערטעניגקייט, זעלבסטפארניינונג, נאכמאכונג, פרעטענזיעס און שליסליך—צו בעטען דערלויבעניש פאר אנשליסען זיך אן וואס מען האט געדארפט כדי צו ווערען א געצען־דינער. דאס, שטעלען מיר זיך פאר, איז געווען דער פראגרעסירענדיגער גאנג פון געוויסע אלעקסאנדרינער אידען פון א פלאץ אין מזרח־וואנט פון דער סינאגאגע ביז צו א פלאץ ביים עק פון דער שורה פון די מיסטעריעזע פראצעסיעס פון די געצען־דינער”.

אמאליגער פראזעליטיזם, א באווייז

דאס קלינגט זעהר שטארק, ווי אין היינטיגע צייטען. אבער די דאזיגע אפגעטרונענע און אסימילאטארען זענען געווען דער אויסנאם. אין דער גאר גרויסער מערהייט זענען די אידען געבליבען הייסע אנהענגער פון די רעליגיעזע טראדיציעס און לאיאלע מיטגלידער פון זייער פאלק. אין געוויסע צייטען, און באזונדערס אין די יארהונדערטער נאכ'ן זיג פון די מכבי'ער, האבען זיי אנגעפירט א קרעפטיגע פראזעליטישע טעטיקייט צו באקערען די געצענדינערישע וועלט צום אידענטום, און מיט באדייטענדיגען דערפאלג. ניט תמיד זיינען זיי געווען די קאוואדלע פאר אנדערע קולטורעלע איינפלוסען. אין פראגען פון אמונה און עטיק זיינען זיי אפט געווען דער קרעפטיגער האמער.

פאראן גענוג באווייזען אין געצענדינערישע שריפטען און א באדייטענדע אידישע פראפאגאנדע ליטעראטור וועגען דעם אייפער און ווירקזאמקייט פון די אידישע פראזעליטישע טעטיקייטען. יענע אידען האבען גארניט געזען קיין קאנפליקט צווישען זייער עטנישער אנגעהעריגקייט, זייער ליבע און עהרפורכט פאר ארץ ישראל, זייער פרוש'דיגער רעליגיעזער דיסציפלין און די אוניווערסאלע מיסיע־אספיראציעס פון יהדות, וועלכע זיי האבען געוואלט פארווירקליכען.

„ווי איז צו אייך, סופרים און פרושים,” לייענען מיר אין דעם אומפריינדליכען קוואל פון אפאסטאל, „איר נישטערט אויף דער יבשה און אין ים צו מאכען איין באקערטען”.

די גייסטיגע אנטוויקלונג פון דער אלטערמיטליכער וועלט איז געווען ווייט פאראויסגעשריטען לגבי איר פאליטעאיזם, איר מיטאלאגיע און געצען־דינערישקייט. זי איז געווען צייטיג פאר אונזער אמונה, און די אידען אין חוץ־לארץ, די בני־ברית פון א ריינעם מאנאטעאיסטישען גלויבען און פון א הויכען קאדעקס פון מאראל, וואס איז געווען אן ארויסרוף צום פאליטעאיזם און דער אוממאראלישקייט פון דער געצענדינערישער וועלט אין משך פון טויזענטער יארען, זיינען געווען להוט צו ברענגען זייער אמונה צו אלע פעלקער און צו באקערען זיי צו מלכות־שמים. די דאזיגע מיסיע־טעטיגקייט האט דערגרייכט ווייטע פראפארציעס, האט ארויסגערופען א שטארקע אפאזיציע, און צייטענווייז — ביטערע רדיפות. אבער דאס באווייזט די רעליגיעזע וויטאליטעט פון דער אידישער געמיינדע מחוץ לארץ.

די מדרגה פון זייער וויטאליטעט האט אפגעשפיגעלט זייער קולטורעלע סביבה. אין דער העלעניסטישער אומגעבונג זיינען די אידען געווען ווייניגער שעפעריש און ווייניגער אייגענטימליך, ווי אין בבל. די אידען אין בבל האבען געשאפען דעם תלמוד בבלי און האבען געגרינדעט אזעלכע גרויסע ישיבות ווי אין סורא, נהרדעא און פומבדיתא, פונקט ווי מיט יארהונדערטער פריער האבען זיי געגרינדעט די כנסת. מיר געפינען ניט קיין ענליכע אויפטואונגען צווישען די אידן אין דער גריכיש־רוימישער וועלט.

די אמונה—א ציטאדעל פון קראפט

אבער דאס אידישע פאלק האט גענוג באוויזען, אז עס קאן צוזאמען מיט זיין אמונה איבערלעבען כמעט אלץ און אומעטום אין גלות. די אידן זיינען אן ספק געשטארקט געווארען דורך די איינפלוסען, וואס זיינען צו זיי געקומען פון ארץ ישראל, אבער דער גרעסטער טייל פון זייער קראפט איז געווען זייער אייגענע אמונה, די געטליכע תורה, וואס איז געווען דאס אלגעמיינע אייגענטום פון אלע אידען איבער דער גאנצער וועלט, און וואס איז צו זיי געווען אן עץ־חיים, די שאצבארע און באליבטע אינסטיטוציעס פון דער סינאגאגע, וואס איז געווען זייער גייסטיגע היים און האט עקזיסטירט אין יעדער שטאט און שטעטעל, און די אלע טייערע טראדיציעס פון א שטאלצען און א גייסטיג־צופרידענעם פאלק.

זיי האבען געוואלט בלייבען אידען און לעבען דעם אידישען לעבענס־דרך. זיי זיינען ניט געשווינט געווארען פון פעריאדישע רדיפות און קרעפטיגער אנטי־אידישער פראפאגאנדע. זיי זיינען אויך געווען אונטערווארפען צו צעשטערענדע און פארפירערישע איינפלוסען פון דער געצען־דינערישער געזעלשאפט און צו לאקענדיגע פרעמדע קולטורען און פילאזאפיעס. זיי זיינען ניט געווען איזאלירט אדער פארשפארט אין געטאס. זיי האבען זיך געקאנט אסימילירען, אויב זיי האבען געוואלט, פיל לייכטער ווי אין אונזער צייט, און דער שכר איז געווען לאקענדיגער.

אבער אין זייער גרעסטער מערהייט האבען זיי אויסגעקליבען צו בלייבען אידען. אודאי זיינען פיל אפגעפאלען. א סך זיינען אפגעפאלען דורך די יארהונדערטער פון אונזער גלות, סיי אין צייטען פון רדיפות און סיי אין צייטען פון פרייהייט און אויפקלערונג, אבער נאך פיל מער זיינען ניט אפגעפאלען. יענע, וואס זיינען ניט אוועק פון אונז, זיינען פאראנטווארטליך פאר אונזער קיום און פאר די, וואס שטעלען צוזאמען דעם כח פון דעם אידישען פאלק אין אונזער צייט. זיי וועלן בילדען די קראפט פון דעם אידישען פאלק מארגען. די עקזיסטענץ פון מדינת ישראל קאן בלויז צוגעבען שטארקייט צו זייער כח און זיכערקייט און ווירדע צו זייערע לעבענס. זי קאן ניט אונטערגראבען זייער אידישען גלויבען און אנגעהעריגקייט.

ווען איך בין געשטעלט פנים אל פנים מיט דער פראגע: „וועט יהדות ווייטער לעבען אין גלות?” — גלוסט זיך מיר צו ענטפערען מיט אן אנדער פראגע: „וועט דעמאקראטיע ווייטער לעבען?” ווען מיר גלויבען און פארטיידיגען דעמאקראטיע, איז דאס ניט מחמת מיר זיינען אזוי זיכער, אז זי וועט אלץ איבערלעבען, נאר דערפאר, וואס זי שטעלט צופרידען אונזערע איצטיגע טיפסטע באדערפענישען, און דערפאר, ניט געקוקט אויף אירע געוויסע חסרונות און די פיל ערנסטע דורכפאלען, וואס זי האט געליטען און ליידט איצט אין פארשיידענע טיילען פון דער וועלט, בלייבט זי נאך אלץ פאר אונז דער געוואונשטער לעבענס־וועג. דאס אמעריקאנער פאלק האט געלעבט מיט איר הונדערט־און־פופציג יאר און איז צופרידען צו גיין דעם זעלביגען וועג פאר אן אומבאשטימטער און אומזיכערער צוקונפט.

מיט אידישקייט איז אויך אזוי. מיר גלויבען אין איר און מיר ווילען זי איבערגעבען צו די צוקינפטיגע דורות, ניט דערפאר וואס מיר זיינען זיכער, אז זי וועט אלץ איבערלעבען, נאר דערפאר וואס זי שטעלט צופרידען איצטער אונזערע טיפסטע גייסטיגע באדערפענישען, פונקט ווי זי האט צופרידענגעשטעלט אונזערע אבות אין דער ווייטער פארגאנגענהייט. מיר זיינען צופרידען אנצופירען דעם זעלבען וועג ביז אין דער אומבאשטימטער און אומזיכערער צוקונפט, טראץ אייגענשיינליכע שוועריגקייטען און באווייזען, אז דא און דארט פאלען פון אונז איניגע אפ. דער ציל און אונזער איבערגעגעבענקייט צו אידישקייט היינט און דעם מיטעל, וואס מיר וועלען אנווענדען צו שטארקען אידישקייט, וועט מאכען די צוקונפט ווייניגער אומבאשטימט און ווייניגער אומזיכער.

ווער איז איליאַ ערענבורג?

ער איז געווארען וועלט־באַרימט אלס שרייבער [פון] ראמאנען, וואס האבען אמשאַרפסטען קריטיקירט דעם סאוועטען־רעזשים. — ער האט געטאַדעלט ד[י] באַלשעוויקעס, הלמאי זיי פאַרניכטען די רוסיש[ע] צערקוועס. — די בעסטע ווערק, וואס ער האט געשריבען, זיינען אָנגעפּיקעוועט מיט גאל קעגען דעם באַלשעוויסטישען רעזשים. — זיין באַציאונג צו אידן אַמאָל און היינט. — איצט איז ער דער פוסק־אחרון פון אידישע ענינים און פּראָבלעמען אין סאוועטען־פאַרבאַנד. — זיין מערקווירדיגע לעבענס־געשיכטע און זיין ליטעראַרישער גאַנג.

פון ל. פיינבערג

עס טומלט זיך לעצטענס אויף דער
ידישער גאס אין אמעריקע מיט דער
יסטערלישער מעשה, וואס אן אנגע־
ענער אידישער שרייבער פון דער
מארגען־פרייהייט" האט זיך עפענט־
ך געמוזט אנטשולדיגען פאר'ן „גע־
לדיגען חטא", וואס ער איז באגאנ־
ן ניט מסכים זיין מיט אן ארטיקעל
דעם סאוועטיש־אידישען שרייבער
ליא ערענבורג.
און האנדלען האנדלט זיך עס סך־
ל אין דעם, וואס איליא ערענבורג,
ר איצט־בארימטער שרייבער, האט
אן ארטיקעל אין דער „פראוודא"
עצייכענט דעם נייעם קורס פון דער

איליאַ ערענבורג

וועטישער רעגירונג בנוגע דעם
וניזם און בנוגע דעם אידישען פאלק
בער גאר דער וועלט.
אין קורצען באשטייט ערענבורג'ס
ער קורס אין דעם, וואס עס איז
אקציאנער צו גלויבען, אז דאס אי־
שע פאלק איבער גאר דער וועלט איז
ין פאלק, און דער ציוניזם, באהויפ־
ט ער, איז א רעאקציאנערע באווע־
ג, וואס איז קעגען דעם ארבייטער־
אס.
און לויט דער דערקלערונג פון דער
ארגען־פרייהייט" איז ערענבורג'ס
עקרעט" אין דער „פראוודא" דאס
מע לעצטע ווארט פון דער „פארטיי־
נשטעלונג—און קיין רעכט־דענקענ־
גער און כשר'ער קאמוניסט טאר ניט
מייען" צו דענקען אנדערש, א
יטא שוין צו ריידען, אדער שריי־
ן אנדערש, ווי ערענבורג.

ווער איז איליאַ ערענבורג?

וואס זיינען זיינע ליטעראַרישע און
וואלוציאנערע פארדינסטען? וואס
נען זיינע ספּעציפישע בייטראגען
ם אידישער פאלק, וואס ער האט
יף זיך אליין ארויפגעטאן די קרוין
ן א פוסק־אחרון אין אידישע ענינים?
ניתי ספר ונחזה! לאמיר אויפמי־
ען זיינע אייגענע ביכער און לאמיר
ך גענויער באקענען מיט'ן לעבענס־
עג און מיט'ן ליטעראַריש־פּאלי־
ישען גאנג פון איליא ערענבורג:
איליא גריגאריעוויטש ערענבורג איז
עבוירען געווארען אין 1891 אין
אסקווע. זיין פאטער איז געווען אן
ינזשעניר און א רייכער סוחר. זיין
ידע איז געווען איינער פון די רייכ־
טע צוקער־פאבריקאנטען און אור־
ריינע.
כאטש זיין משפחה איז געווען
יבש אסימילאטאריש געניגט, האט
ער יונגער איליא דאך געקראגן א

האט קיין געלט פון זיינע עלטערן אין מאסקווע נים באקומען, דערציילט ערענבורג, האט ער אפטמאל פשוט געהונגערט — און עס איז אוועק אזוי ווייט, אז ער איז געצוואונגען געווען אנצודינגען זיך אלס א וועכטער אין א שאנד־הויז, כדי צו דערהאלטען זיך ביים לעבען.

אלס רעזולטאט פון זיין „ארומגעמען דעם ־אטאליציזם" האט ערענבורג ארויסגעגעבען אין 1914 זיין ערשט בוך לידער אונטער'ן נאמען „לידער צו דער מאהאנע". אין אט־דעם ביכעל לידער זיינעם האט דער געוועזענער רעוואלוציאנער און וועכטער פון שאנד־הויז אויסגעדריקט זיין פלאם־פייערדיגע ליבשאפט צו דער הייליגער מאריע, וואס האט מזכה געווען די וועלט מיט א „נייעם משיח".

ווען דער ערשטער וועלט־קריג האט אויסגעבראכען, האט ערענבורג גענומען שרייבען קארעספאנדענצען פון פאריז צו איינער פון די רעאקציאנערסטע רוסישע צייטונגען אין פעטערבורג. אין זיינע ארטיקלען האט ערענבורג געזונגען לויב־געזאנגען דעם רוסישען פאטריאטיזם.

ווען די רוסישע רעוואלוציע האט אויסגעבראכען אין 1917, האט זיך אין ערענבורג'ן דערוועקט זיין אמאליגע רעוואלוציאנערישקייט און ער האט באשלאסען זיך צוריקצוקערן קיין רוסלאנד. ער איז אנגעקומען קיין מאסקווע ערב דער באלשעוויסטישער רעוואלוציע. און אזוי שנעל, ווי לעניןאון זיינע חברים האבען איבערגענומען די מאכט און געשאפען די סאוועט־רעגירונג, האט ערענבורג זיך באלד געשטעלט קעגען דער אקטאבער־רעוואלוציע.

זיין טענה צו די באַלשעוויקעס פאַר־וואָס זיי פאַרניכטען צערקוועס

פון די לידער, וואס ער האט דערמאלט און שפעטער געשריבען, קען מען באשיינפערליך זען זיינע אנטי־סאוועטישע געפילען.

אט זיינען בלויז א פאר מוסטערן פון זיינע דעמאלסדיגע לידער, וואו ערענבורג וויינט אויפ'ן גורל פון דער געקרייציגטער רוסלאנד, ווי א גלח מאליעט זיך איבער א פגר:

„וועגען אונזער אייגענעם לאנד
לאמיר אלע גאט־בעטען.

—

„וועגען אלע, וואס זיינען פארפייניגט פון אייגענע ברידער,
לאמיר אלע גאט־בעטען.
„געוועזען אמאל א גרויס קריסטוס־לאנד (רוסלאנד) —
און ניטא מער".

—

„וועגען אלע קברים, וועגען דער גרויסער פוסטקייט, וואס איז איצט אנטשטאנען,
לאמיר אלע גאט־בעטען".

„גאט מיינער, פארגיב.
זאל ווידער אויפשטיין די גאלדענע זון,
די ווייסע קלויסטערס, מיט די בלויע קעפ,
רוסלאנד, די גאטספארכטיגע.
וועגען רוסלאנד
לאמיר אלע גאט־בעטען!" —

„די קינדער זאלט איר דערציילען,
אז אין הארבסט פון 1917
האבען מיר געקרייציגט רוסלאנד!"—

—פון ערענבורג'ס בוך „א תפילה וועגען רוסלאנד".

אט ווי אזוי ערענבורג האט באוויינט רוסלאנד, וואס איז, נעבעך, געקרייציגט געווארען פון דער אקטאבער־רעוואלוציע.

די לידער פון זיין בוך „א תפילה וועגען רוסלאנד" זיינען אזוי געפעלען געווארען די ווייס־גווארדייאישע גענעראלען דעניקין און וראנגעל, אז זיי האבען זיי געדרוקט און פארשפרייט דורך זייערע צייטונגען.

דעם איד ערענבורג'ס הויפט־טענה צו די באלשעוויקעס איז געווען, הלמאי זיי צעשטערן אלטערטימליכע רוסישע צערקוועס . . . מען קען זיך לייכט פארשטעלען, ווי אזוי די אידען־מערדער דעניקין און וראנגעל האבען געלאכט אין די פויסטען, וואס דער „זשיד" ערענבורג נעמט זיך אן פאר זייערע הייליגע צערקוועס. אבער ווי זאגט א אידיש פאלקס־ווערטעל: „דארף מען דעם גנב, שניידט מען אים פון דער תליה". זיי האבען זיך באנוצט מיט ערענבורג'ס אנטי־סאוועטישע לידער, וויפיל זיי האבען נאר געקענט.

ערענבורג'ס באַרימטע אַנטי־סאָוועטישע ראָמאַנען

אבער די אנטי־סאוועטישע לידער ערענבורג'ס זיינען געווען א קלייניגקייט אין פארגלייך מיט זיינע ווייטערדיגע ליטעראַרישע ווערק, וועמעס הויפּט־טעמע איז געווען אנטי־סאוועטישע פראפאגאנדע פון שארפסטען מין.

ווען די ווייס־גווארדייאישע קאנטר־רעוואלוציע איז דורכגעפאלען, און דעניקין'ס און וראנגעל'ס לעצטע רעשטלעך זיינען פון דער רויטער ארמיי פאריאגט געווארען אין שווארצען ים [redacted]

אין בוך ווערען אויסגעדריקט געדאנקען פון דעם נביא כוליא כורעניטא וועגען ליולקע־ציבעק, וועגען טויט, וועגען ליבע, וועגען שאך־שפּיל און וועגען דעם גורל פון דעם אידישען פאלק.

דעם גורל פון אידישען פאלק ווידמעט ערענבורג אין זיין בוך „כוליא כורעניטא" א גאנצען קאפיטעל און דארט זאגט ער ארויס אט־דעם „טיפזיניגען" געדאנק:

— „די אידען קאן מען ענטוועדער ליב האבען, אדער האסען, מען קען קוקען אויף זיי מיט שרעק, ווי אויף פארברעכער, אדער מיט האפענונג, ווי אויף רעטער" . . .

און ווייטער ווערט געשילדערט אין בוך א סצענע, ווי אזוי דער נביא כורעניטא רעדט צו זיינע תלמידים און שטעלט זיי א פראגע:

„ווען מען וואלט אייך פארגעלייגט איבערצולאזען פון דער גאנצער מענשליכער שפראך בלויז איין־און־איינציג ווארט „יא", אדער „ניין", וואס וואלט איר אויסגעקליבען?"—

דערויף ענטפערן אים אלע זיינע זעקס תלמידים:

— „מיר וואלטען אויסגעקליבען דאס ווארט „יא"!

בלויז דער זיבעטער תלמיד זיינער, דער איד ערענבורג ענטפערט, אז ער וואלט אויסגעקליבען דאס ווארט „ניין".

און ווייסט איר פארוואס?

אט הערט אקארשט, וואס דער שרייבער ערענבורג זאגט דורך זיין אייגענעם העלד ערענבורג, דורך דעם אידישען תלמיד פון דעם מעקסיקאנישען נביא:

— „גרויסער נביא, איך וויל דיך [redacted]

וואס איז דאס, אויב ניט פערווערזער ציניזם פון א גייסטיג־אויסגעלייזיגטען ניהיליסט, וועלכער איז גרייט ארייינצולייגען אין מויל פון זיין אייגען פאלק רייד, וואס קענען אים ברענגען אויפ'ן פייער! . . .

אויב אבער אין „כוליא כורעניטא" איז ערענבורג'ס גיפטיגער און בייסיגער אנטי־סאוועטיזם נאך נישט ארויסגעקומען אין זיין פולען גלאנץ, האט זיין שנאה צום קאמוניזם דערגרייכט די העכסטע מדרגה אין די שפעטערדיגע ווערק, וואס האבען זיך באוויזען פון אונטער זיין שארפער פען אין די יארן 1922 — 1930.

זיצענדיג דורך די נעכט אין די בערלינער און שפעטער אין די פאריזער קאפייען, האט ערענבורג, ווי באנומען פון א דיבוק, ארויסגעשריען פון זיך ראמאן נאך ראמאן, איינער אנטי־סאוועטישער פון צווייטען; ווי ער וואלט זיך געוואלט נוקם זיין אין זיך אליין פאר זיינע אמאליגע רעוואלוציאנערע חלומות.

עס האבען זיך באוויזען אין דרוק זיינע ראמאנען: „דאס לעבען און דער טויט פון ניקאלאי קורבאוו", „דער רייסער". „די ליבע פון זשאנא נעי", „די דרייצן ליולקעס" און זיין „אידישער" ראמאן: „דאס אויסערגעוויינליכע לעבען פון לאזיק רויטשוואניעץ".

גאנצע פאמאניצעס מיט גאל, שנאה, איראניע, אפלאכעריי און הוזק גיסט ער אויס אין די דאזיגע ראמאנען קעגען דעם נייעם סאוועטישען רעזשים, וואס האט אין יענע יארן געשטעלט די ערשטע טריט.

איבערדערציילען דעם אינהאלט פון אט־די ראמאנען וואלט פארנומען א גאנצע בוך.

[redacted]

ציילט דעם עולם וועגען די גרויסע דערגרייכונגען פון דער רעוואלוציע. שטייט לאזיק און לייענט דעם פלאקאט און עס כאפט זיך ארויס פון זיין הארצען א טיפער זיפץ. וואקסען באלד אויס ביי זיין זייט צוויי טשעקיסטען און ארעסטירען אים. פרעגט ער ביי זיי תמימות'דיג: „פארוואס פאר א חטא ארעסטירט איר מיך?" — ענטפערן זיי: „סטייטש, דו האסט געזיפצט, לייענענדיג דעם פלאקאט, הייסט עס, אז דו גלויבסט ניט אין דער רעוואלוציע". —

די אלע אויבען־אויסגערעכענטע ראמאנען ערענבורג'ס זיינען אנגעפיקעוועט מיט הונדערטער בייסיגע, איראנישע וויצען, אנעקדאטען און סצענקעס, וואס האבען פאר זיך איין צוועק: ווי אזוי אמשארפסטען צו דיסקרעדיטירען, אפלאכען און הוזקמאכען פון דער באלשעוויסטישער רעוואלוציע.

פון יעדען בלעטעל פון אט־די ראמאנען ערענבורג'ס טריפט אראפ הייסע, זודיגע שנאה צום קאמוניזם און גאליגע איראניע און כמעט סאדיסטישע הנאה צו באשמוצען און באשפייען די גרינדער און בויער פון דעם סאוועטען־פארבאנד.

אין יענע יארן האט אין בערלין געוואוינט דער גרויסער רוסישער שרייבער גארקי, וועלכער איז אויך געווען היבש אנטוישט אין דער באלשעוויסטישער רעוואלוציע. אבער ווען ער האט געלייענט ערענבורג'ס ראמאנען, האט גארקי צו זיינע נאענטע דערקלערט, אז ערענבורג'ס ווערק זיינען א בלבול אויף רוסלאנד.

אבער וואס מער ערענבורג'ס ראמאנען פון יענעם פעריאד זיינעם זיינען געווען אנטי־סאוועטיש, אלץ גלענצענדער און טאלאנטפולער זיינען זיי געווען אלס ליטעראַרישע ווערק. נאטירליך, זיינען אפילו יענע ראמאנען זיינע נישט געווען צו פארגלייכען צו די ווערק פון די גרויסע רוסישע [redacted]

ווערק, ווי זיין בוך „דער צווייטער טאג", און שפעטער „דער שטורעם", ווערק, וואס קענען זיך בשום אופן ניט פארגלייכען אין קינסטלערישען ווערט מיט קיין איינעם פון זיינע פריערדיגע אויסגערעכענטע אנטי־סאוועטישע ראמאנען.

ערענבורג ווערט ווידער א שאָוויניסט

זיין גרויסען פרסום האט ערענבורג באקומען ערשט ווען היטלער איז באפאלען רוסלאנד און גענומען פארניכטען די רוסישע באפעלקערונג. דא האט זיך אין ערענבורג'ן אויפגעוועקט זיין אמאליגער רוסישער פאטריאטיזם און שאוויניזם, מיט וועלכען ער האט אין צייט פון דער ערשטער וועלט־מלחמה באמבארדירט זיין רוסישע צייטונג אין פעטערבורג אלס איר קארעספאנדענט פון פאריז.

מען מוז צוגעבען, אז ערענבורג'ס ארטיקלען, וואס האבען באצוועקט אויפצוהייבען דאס רוסישע פאלק קעגען דעם אויסלענדישען נאצישען שונא, וועלכער איז געקומען פארניכטען זייער לאנד, האבען דערגרייכט די הערצער פון די ברייטע רוסישע מאסען.

און מיט וואס פארא מיטלען, מיינט איר, האט ערענבורג, וועלכער איז געווארען דער פירשפרעכער פון דעם סטאלין־רעזשים, געוועקט און באגייסטערט דאס סאוועטישע פאלק זיך אויפצוהייבען קעגען אויסלענדישען שונא? האט ער זיי געוועקט מיט די [redacted] ערק פון מארקס'ן, לענינ'ען און טאלינ'ען? האט ער צו זיי גערעדט צו בירגער פון דעם איינציגען סאַ־ אליסטישען לאנד אין דער וועלט? האט איר, במחילה, א טעות.

דער נעכטיגער ציניקער, וועמעס
יט האט אפגעקלונגען אויף אלע
אטווארען פון אייראפע'ס גרויס־
טעט, איז איבערנאכט געווארען דער
גער און באזינגער פון דעם העכסט־
סישן נאציאנאליסטישען גלארייכן
ר — און בלויז אויף אזא אופן האט
ז זיך געקענט דערביוזען צו די הער־
ער פון דעם רוסישען פאלק, וואס איז
שטאנען אין א טויט־סכנה פארניכ־
עט צו ווערען פון דעם נאצי־דייטש.

וי די געשיכטע ווידערהאָלט זיך

און דא האט זיך ווידעראמאל אפ־
שפילט איינע פון די מערקווירדיג־
טע קוריאזען אין דער געשיכטע פון
סלאנד:
מיט קנאפע טויזענט יאר צוריק, אין
ר 988, האט דער רוסישער פירשט
לאדימיר „קראסנאיע סאלנישקא"
י רויטע זון) באשלאסען אנצונעמען
יסטענטום פאר זיך און פאר'ן גאנ־
ען רוסישען פאלק. האט ער אין
עוו צונויפגערופען דעם „נאראד",
ם ארייינגעטריבען אין דעם טייך
יעפער און געהייסען די גריכיש־בי־
נטישע גלחים, אז זיי זאלען „הייליג־

גען" און „טויפען" די רוסען. זיינען די רוסען אריין אין טיפען דניעפער און זיך גענומען טרינקען. וואס טוט מען? האבען די געצענדינערישע רוסען, וועמען מען האט געהאלטען אין באקערן צו א נייעם גלויבען, גענומען רופען די אלטע געטער זייערע: ווידיבאי, עפרונע! ווידיבאי, דאזשבאג!" (העלף אונז, גאט פערון! העלף אונז, גאט דאזשבאג!).

אומגעפער דאסזעלבע איז געשען אין 1941, ווען נאך היטלער'ס אנפאל אויף רוסלאנד, האט דאס רוסישע פאלק אין גרויס סכנה, ווי איבערנאכט פארגעסען אין די נייע געטער: מארקס, לענין, סטאלין — און מען האט גענומען רופען די אלטע געטער: סואווארוו, קוטוזאוו און אלעקסאנדער נעווסקי צו קומען העלפען ראטעווען פון סכנה.

און ווער האט געטאן די דאזיגע „טויף־און־טובל" ארבייט? דער איד ערענבורג, וואס האט זיך אליין שוין געהאט געטובל'ט אין אלע כשר'ע און טריפה'נע וואסערן פון באלשעוויזם, אנטי־קאמוניזם, ציניזם, פאטריאטיזם, שאוויניזם און אלע אנדערע איזמען!

צייטען בייטען זיך

נאך דער מלחמה, האט מען ערענבורג'ן באפוילען איינצוהאלטען זיין גיפטיגע פען און אויפהערען געוואלדעווען קעגען די דייטשען, האט ער אנגענומען א פול מויל—און פתח שין — שא!

ערענבורג'ס פאפולאריטעט איז אבער שטארק אויסגעוואקסען ביי דער רויטער ארמיי און צווישן די ברייטע מאסען.

אין איינעם פון זיינע ווערק, וואס ער האט געשריבען אין זיין אנטי־סאוועטישען פעריאד, צייכענט־אן ערענבורג די פאלגענדע כאראקטעריסטיק וועגען זיך אליין:

„מיין לעבען איז ענליך צו א וואדעוויל־אקט מיט פיל ענדערונגען פון קאסטיומען, אבער איך בין ניט קיין פורצע. איך באמי זיך בלויז צו זיין געהארכזאם.

„איך גלויב אין קיין זאך ניט. עס איז ניט מיין שולד: אזוי בין איך געבוירען געווארען. מיין הוט־השדרה איז אזוי קרום, אז קיין זאך קאן זי ניט אויסגלייכען.

„איך בין א רענעגאט, א קליינער פליט, און ארום און ארום א גאנץ מיאוס'ער כאראקטער מיט אידעאליסטישע, פאר'חלומ'טע אויגען".

ווי איר זעט, א גאנץ פיינער פארטרעט וועגען זיך אליין: אויף אלע אונזערע שונאים געזאגט געווארען!

ווער ווייס, אפשר ליגט אין אט־דעם זעלבסט־פארטרעט ערענבורג'ס דער שליסעל צו זיין גאנצען מענשליכען און ליטעראַרישען מהות?

מען מוז זאגען, אז א מענש, און א שרייבער דערצו, דארף באזיצען גאר א גרויסע מאס ציניזם און זעלבסט־פאראכטונג צו קענען ארויסגעבען זיך אליין אזא . . .